

A PÁLYAVÁLASZTÁSRÓL

ÍRTA

DR. SCHMIDT FERENC

*Különlenyomat a «Szülők Lapja»
1933. évi júniusi számából*

BUDAPEST, 1933

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

A pályaválasztás kérdése mindenkor nehéz feladatot rótt szülőre, nevelőre és ifjúra egyaránt, de különösen nehéz ez ma, a gazdasági romlás és társadalmi válságok idejében. Az életpályák útjai feltörve, járhatatlanná téve, a még kissé biztosabb jövőt ígérőket pedig ellepik az emberek százezrei, kik kegyetlen és durva élethalálharcot vívnak egymással egy-egy talpalatnyi kis helyért, a megélhetési lehetőségek halvány sugarát mutató parányi kis életvonalért. Tanácstalanul, tétován áll meg a szülő és nevelő e nagy zűrzavarban, s hiába keresgél, nem tud fiának vagy leányának életpályát kijelölni.

Az idő sürget s így vagy úgy, de mégis dönteni kell. A komoly döntéshez azonban ismerni kell mindazon szerevezeteinket, tudományos, társadalmi és gazdasági berendezéseinket, melyek ezen kérdéssel hivatásszerűen foglalkoznak. Tisztában kell lennünk a pályaválasztás problémájának lehető minden kérdésével, mert csak így lesz észszerű, a mai időknek megfelelő és a jövő életre reményt nyújtó gyermekeink pályaválasztása. A felelősség szava sürget erre s követeli a komoly, a mélységekbe elmerülő előkészítő munkát.

Az alábbiak vázlatosan betekintést engednek a különböző, a pályaválasztással kapcsolatos tényezőkkbe, s némi útbaigazítással szolgálnak a probléma bonyolult kérdé-

I. A pályaválasztási tanácsadás.

A gyermek minden irányításában első és legfontosabb tényező a szülői ház. Az *édesapa* és *édesanya* az igazi nevelők s így az életpályák megválasztásánál is övék az

első, a legfontosabb tanácsadási, irányítási jog, illetve kötelesség.

A gyermek minden életmegnyilvánulását élénk figyelemmel kíséri az édesapa és édesanya. A legcsekélyebb érdeklődés-mutatás, parányi kis tehetség-megsejtés elég arra, hogy az életpályára vonatkozólag a tervezgetések meginduljanak. S milyen színesek ezek a tervek! A szülői szeretettől fűtött, s valljuk be nyíltan, sokszor bizony a szülői hiúságtól vezetett fantázia rózsás képekben festi le a kis gyermek jövő életelhelyezkedését.

A pöttöm kis Jóska örömmel játszik a centiméterrel, szívesen méricskél mindent. Ebből csakis mérnök lehet. Lajcsi nem fél a vértől, nyugodtan tűri, ha édesanyja a szálkát kihúzza az ujjából, orvos lesz a szentem. S így tovább. Ki is tudná leírni a színes és tarka álmképeket, melyeket a szülői képzelet rajzol a gyermekek jövőjéről. *Arany János* az édesapa tervezgetését így írja le:

Olvas a nagyobbik, nem ügyelve másra:
E fiúból pap lesz, akárki meglássa!
Legalább így szokta mondani az apjok,
Noha a fiú nem imádságon kapkod.

A szülő tervezgetései a gyermek növekedésével aztán mindinkább reálisabbak lesznek. Bár a szeretet sok, valójában nem létező tehetséget fedez fel a gyermekben, de kétségtelen és tagadhatatlan, hogy végeredményében a legtöbbször s különösen a józanul gondolkodó és tárgyilagosan figyelő szülő előtt lassan kialakul a gyermek érdeklődési irányáról, munkakedvéről, tehetségéről egy tisztább kép, mely már biztosabb irányítást nyújt a gyermek jövő életpályájára vonatkozólag.

A pályaválasztás általánosságban a kilenc, tizennégy és tizennyolc éves korokban válik aktuálissá.

Kilencéves korban, az elemi iskola negyedik osztályának elvégzése után el kell döntenie a szülőnek, hogy

milyen iskolába adja gyermekét. Az iskola pedig, bizonyos értelemben, már az életpályákra is előkészít, s így tulajdonképpen az iskola megválasztásával már az életpálya kérdésében történt bizonyos döntés. Történik pedig mindez a kilencéves gyermekkel, azzal, kinek egyénisége még nem alakult ki s így önmaga jóformán semmivel sem járulhat hozzá a jövő életpálya kérdésének eldöntéséhez.

A középiskola negyedik osztályának elvégzése után ismét gondot ad a szülőknek az életpálya kérdése. A tizenéves gyermekkel azonban már több realitással tárgyalhat a szülő. Ebben a korban már nagyrészt kialakulóban van a gyermek egyénisége, megnyilvánul nagy vonalakban a tehetsége és sok esetben önként jelentkezik egy bizonyos életpálya iránti hajlandósága is. A szülő feladata itt is nehéz, mert végeredményében neki kell eldönteni, hogy gyermeke továbbfolytassa-e a középiskolát, szakiskolába küldje-e, vagy esetleg valamilyen ipari, kereskedelmi, illetve mezőgazdasági pályára adja. Az utóbbi esetben a részletet is el kell dönteni, hogy a sok pálya közül melyikre adja. Nehéz a kérdés, annál is inkább, mert a hajlamok nem mindenkinél nyilvánulnak meg, s így a gyermek maga nem is tud dönteni saját jövő életpályája felől.

Végül a tizennyolc éves korban, a középiskolák befejezése után ad gondot a szülőknek az ifjak életpálya-választása. Ezen a fokon már bizonyos önállósággal rendelkeznek az ifjú s életpályaválasztását a legtöbb esetben magának tartja fenn. A kérdésben most már nem mint döntő faktorok, csak mint tanácsadók szerepelhetnek a szülők. A helyesen nevelt ifjú nem is választ életpályáit addig, míg annak kérdéseit szüleivel meg nem tárgyalta. Itt már teljes realitással, a hajlamok, képességek, kedv és törekvés teljes figyelembevételével történhetik csak az életpálya megválasztása.

Így tekintve a pályaválasztást, a kis gyermeknél a szülőnek *döntő* szerepe van, mert általánosságban maga

a gyermek még nem szólhat bele a kérdésbe, mert egyénisége még nem bontakozott ki. A serdülónél a szülő szerepe inkább *irányítás*, mert itt már kialakulóban van az egyéniség, s csak a neki megfelelő útra kell irányítani, hogy helyes életpályát válasszon. Végül a felnőtt ifjúnál, hol az egyéniség az esetek legnagyobb részében már kialakult, a szülő mint *tanácsadó* áll gyermeke mögött.

Az életpályaválasztásnál döntő, irányító és tanácsadó szerepét betöltő szülő nem áll magában, mert mindenkor segítségére van a gyermekét nevelő, oktató s így egyéniségének kibontakozását ismerő *iskola*.

A szülői ház után elsősorban az iskola az életpályaválasztási tanácsadás illetékes fóruma. Illetékes, mert éven át kíséri a gyermeket, illetve ifjút egyéni fejlődésében. Irányító kézzel vezeti egyénisége kialakulásában, s így a szülónél objektívebb szemmel tudja tehetségét, hajlamait megítélni. Továbbá, amíg a szülő a legtöbbször csak a kis családi körön belül figyelheti meg a gyermek egyéni megnyilvánulásait, addig az iskola egy nagyobb sokaság, az osztály keretében láthatja a gyermek viselkedését, érvényesülését. Az osztály pedig kicsinyített képe lévén a felnőtt világ nagy közösségének, az iskola így jobban megítélheti majdani szereplését a nagy közösségben, az emberi társadalomban.

Az iskola a tanulók életpályaválasztási tanácsadásánál mindig tőle telhetőleg igyekezett a reá váró feladatnak mindenben eleget tenni. A főváros igen sok iskolájában hivatalos pályaválasztási irodákat állítottak fel, hol a szülők a pályaválasztás minden kérdésében kimerítő felvilágosításokat és tanácsokat kaphattak. Sőt, hogy reálisabbá, biztosabbá tegyék a tanácsadást, egyes iskolák, mint például a VIII. kerületi Német-utcai polgári fiúiskola, a pályaválasztási tanácsadás céljából összehívott szülői értekezletre meghívták az egyes foglalkozások képviselőit is. Ezek – iparosok és kereskedők – előadták a szakmájukban szükséges tulajdonságokat, az alkalmazás

feltételeit s kilátásokat. Az iskola összegyűjtötte az egyes szakokra vonatkozó adatokat s a szülőknek rendelkezésére bocsátotta.

A tanulók pályaválasztási tevékenységének megkönnyítése végett *Weszely*¹ szükségesnek tartja, hogy a középiskolák IV. és VIII. osztályaiban, a pályák ismeretése céljából, a jelenkor ismerete címen új tantárgyat vezessenek be.

*Nagy László*² a középiskola IV. osztályában megkívánja, hogy minden egyes tantárgyban, minden adódó alkalómmal figyelmeztessék a tanulót arra, hogy valamely tanításnak milyen életpályán veszi hasznát. Minél szélesebb vonalon ismertetni kell tehát az életpályákat.

Az iskola ezen pályaválasztási tanácsadó munkája mellett, a tehetségkutatásokkal kapcsolatosan, megindulnak az ú. n. *alkalmasság vizsgálatok*. A kísérleti lélektan eredményeinek a gyakorlati életbe való átültetéséből keletkezett ez az újabb vizsgálati eljárás, melynek feladata, hogy egyrészt az egyes életpályákra alkalmas egyéneket kiválogassa, másrészt az egyéneknek képességeiknek megfelelő életpályát jelöljön ki.

Az alkalmasságvizsgálat tehát a szülői ház és iskola munkájának pszichológiai eszközökkel való újabb támogatója, amennyiben kísérleti úton ad választ arra a két kérdésre, hogy valaki a már kiválasztott életpályára rendelkezik-e kellő képességekkel, illetve, hogy valaki a rendelkezésére álló képességeivel milyen életpályára lenne a legalkalmasabb?

Mind a két kérdés eldöntésénél szükség van egy általános egyéniségi vizsgálatra, mely az egyén értelmi, érzelmi és akarati alapsajátosságait, másszóval intelligenciáját van hivatva megállapítani.

¹ *F. Weszely O.*: A pályaválasztás és tehetségvizsgálatok. Budapest, 1923.

² *Nagy László*: A tanulók pályaválasztása. A pályaválasztás. Budapest, 1924.

Az *Állami Gyógypedagógiai, Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó* vezetésem alatt álló kísérleti pszichológiai osztályán ezen általános egyéniségi vizsgálatok a következőkre terjednek ki:

1. *Emlékezet.* Szófelfogás, illetve megragadás ; a szavaknak megtartása, a feledékenység mértéke. Alakfelfogóképesség ; újrafelismerés.

2. *Számolási* készség egyszerű kivonási feladatok segítségével. Magasabb fokon a számolási gondolkodóképesség vizsgálata.

3. Képen ábrázolt események helyes felismerése, illetve felfogása. Az *egyéni leírotípus* megállapítása.

4. A *szellemi munkabírás* és kifáradás vizsgálata. Szellemi munkatípus.

5. A *megfigyelőképesség*, türelem, kezűgyesség vizsgálata.

6. *Az egyszerű kezűgyességi munka vizsgálata.*

7. *Erkölcsei ítélőképesség. Esztétikai fejlettség.*

8. *Kombináló-képesség*, átfogó gondolkodás.

A vizsgálatok alatt állandóan megfigyeljük a kísérleti személy viselkedését, magatartását és érzelmi megnyilatkozásait.

A vizsgálatokat kiegészíti a szülőkkel és a gyermekekkel való megbeszélés. A megbeszélések alatt igyekszünk tiszta képet nyerni az otthoni körülményekről, a vizsgált egyén iskolai és otthoni életéről, erkölcsi felfogásáról, társas érintkezéséről, szórakozásairól és egyéb foglalkozásairól, hogy így az egyéniségről nyert képünk minél teljesebb és tökéletesebb legyen.

Nagy gondot fordítunk ezekre az intim megbeszélésekre, mert ezáltal elkerüljük a kísérleti lélektant fenyegető vádat, hogy nem ad tiszta képet a vizsgált egyénről, mert a vizsgálat alatti félelem, szorongás és érvényesülésre való törekvés meghamisítja eredeti képességeit és egyéniségi tartalmát.

A kapott eredmények, megfigyelések és megbeszélések alapján állítjuk össze a vizsgált egész egyéniségét.

Az egyéniségről nyert kép alapján jelöljük meg a megfelelő életpályákat, melyekre alkalmasnak találjuk.

Valamely speciális életpályára való alkalmasság kérdésénél a fenti vizsgálat után végezzük el a megfelelő különleges vizsgálatokat. Az egyes életpályák számára ugyanis az előrehaladt pszichotechnikai kutatás kidolgozta a vizsgálati eljárásokat és megszerkesztette az egyes próbákat (teszteket), melyek segítségével az egyes életpályákra való képesség megállapítható.

A vizsgálati anyag megállapítása szorgos előtanulmányt követel. A végzendő munkát a legapróbb részre szét kell szedni, minden tulajdonságát, sajátosságát külön kell mérlegelni. Az így kapott eredmények adják azon tulajdonságok összegét, mellyel valamely munkát végezni akaró egyénnek rendelkeznie kell.

A tulajdonságok alapján a vizsgáló vizsgálati módszereket állapít meg. A megállapított vizsgálati módszerekkel a pszichológus előbb próbakisérleteket végez, s csak ezek sikeres használata után foghat neki a tulajdonképpeni vizsgálatokhoz.

A vizsgálat előkészítése és maga a vizsgálat annál nehezebb és annál nagyobb körültekintést kíván, minél magasabb funkciójú, minél komplikáltabb az elvégzendő munka. A legnehezebb a szellemi foglalkozások vizsgálata.

A képességvizsgálatokat ki kell egészítenie az *orvosi vizsgálatnak*. Nem elég a szellemi képességek megállapítása, szükséges a testi, egészségi alkalmasság kivizsgálása is. Csak így, az orvosi vizsgálattal együtt lesz teljes a kép s kaphat a szülő, az ifjú kellő alappal bíró irányítást az életpályaválasztás kérdésében.

II. Az életpályák kívánalmai.

A pályaválasztás kérdésében az életpályák is csakhamar szerepet kívántak. A munkaadók mozgalmat indítanak, hogy üzemük számára megfelelő, alkalmas munkásokat

kapjanak. Amerikából indul ki a mozgalom, hol *Taylor* 1908-ban foglalkozik az egyes munkafajok elemzésével azon célból, hogy a munkaező és munkaidő' minél jobb kihasználását biztosítsa. Bár *Taylor* rendszere még nem ismer lélektant, de mozgalma: a tudományos üzemezetés, és főelvé: hogy a legalkalmasabb választandó ki az egyes munkák elvégzésére, volt a kiinduló pont és megindító tényező, mely a mai üzemi képességvizsgálatokhoz – ipari pszichotechnika – vezetett. *Webber* a következő'kben foglalja össze a *Taylor*-rendszer eredményeit: 1. kevesebb előállítási költség, 2. az áruk olcsóbodása, 3. nagyobb pontosság, 4. egységes számítás, 5. nagyobb munkabér, 6. több teljesítmény, 7. nagyobb üzembiztosság.

Az ipari pszichotechnika *Münsterberg* meglepő kísérletével indul meg, melyet a *Bell-Telefon-Company* újoncain végzett. A központ évről-évre kénytelen volt elbocsátani a nem megfelelő', de a szolgálatra már kiképzett egyéneket. így a vállalat hiába fektetett a kiképzésbe tekintélyes összeget, de az illető egyén ott töltött ideje is veszteség és lelki hajótörés volt. Ezen a bajon segíteni akarva kérte fel az igazgatóság *Münsterberg*et a vizsgálatok megejtésére. Az eredmény teljesen kielégítő' volt. *Münsterberg* a mozgás gyorsaságára, a térbecslés finomságára, a figyelem teljesítőképességére, a kitartásra nézve végzett kísérleteket az újoncokon, s ezek alapján állapította meg az alkalmasságot. A telefonközpont ettől függetlenül szintén megállapította az év végén az alkalmasak és alkalmatlanok számát. A két eredményt összehasonlítva, majdnem teljesen egyezőnek találták.

Az eredmények láttára mindenfelé megindul a lázas munka. Az Egyesült Állomok, Anglia és Németország egymásután létesítenek pszichotechnikai laboratóriumokat. *Münsterberg*, *Link* Amerikában, *Moede*, *Giese* Németországban a legkiválóbb képviselői a pszichotechnikának.

Nálunk elsősorban a *Beszkárt* pszichotechnikai laboratóriumát kell megemlíteni. Az Újpesten levő labora-

tóriumban a kalauzi és vonatvezetői pályára készülöket veszik vizsgálat alá. A vizsgálat egy általános intelligencia-vizsgálattal kezdődik. Itt különösen a felfogást, emlékezetet, logikus gondolkodóképességet, számolási képességet, fogalmazási készséget és a jellembeli sajátosságot teszik kutatás tárgyává. Ez általános vizsgálat után kerülnek a jelöltek az egyes speciális vizsgálatok alá. Míg az elsők tömegben történnek, addig ez utóbbiak már teljesen egyéneként folynak le. Különös említést érdemel az ú. n. fővilágító tábla, mely szellemes készülékkel a kocsivezetői pályára készülöket vizsgálják meg.

A vizsgálatok eredményei azt mutatták, hogy a képességvizsgálatoknál jónak talált kalauzok és kocsivezetők az életben is valóban jónak bizonyultak.

Ilyen pszichotechnikai laboratóriumban történik a repülők kiválogatása is.

Az egyes üzemek, gyárak is állítanak fel pszichotechnikai laboratóriumokat, illetve küldik felvétel előtt újoncaikat pszichotechnikai vizsgálatra, hogy előre tájékozódva legyenek a felveendő képességeiről.

A pszichotechnikai vizsgálatok arra is tekintettel vannak, hogy az egyént lehetőleg abban a környezetben vizsgálják, amely környezetben dolgozni fog, mert így elkerülük azt a veszélyt, hogy a laboratórium csendjében megfelelően dolgozó egyén az üzem lármás környezetében nem állja meg esetleg a helyét.

Amerikában *Link* ajánlására alkalmazzák a hordozható laboratóriumokat. A hordozható laboratórium könnyű amerikai hódfából készült négyoldalú spanyolfal. Minden fal külön egység. A felállításnál a falak egyszerű kampók segítségével rögzíthetők. Az egyik fal ajtóul szolgál. Az egész igen kis helyet foglal el, úgyhogy a műhely bármely helyén felállítható. A laboratórium külseje sötétzöld, nem feltűnő színű. Belseje teljesen fehér, hogy a világosságot jobban kihasználhassák.

Ezzel a hordozható laboratóriummal elérte *Link* azt, hogy az üzem munkamenetét nem zavarta, az egyént

abban a légkörben vizsgálhatta, melyben munkássága rendszeresen folyik és a pszichológus állandóan rendelkezett a megvizsgálandókkal.

III. Az életpályák, a munkásbiztosítás.

A pályaválasztás kérdése az eddigiekkel még koránt sincs lezárva. A képességek megállapításával együtt szükséges még maguknak az életpályáknak beható tanulmányozása is.

A tanulmányozásnak ki kell terjednie elsősorban az *életpályák tanulmányi* szempontjaira. Meg kell ismerni a szükséges előtanulmányi feltételeket, a tanulmányi idő tartamát. Továbbá tisztában kell lenni a tanulmányi idő anyagával, a vizsgálatokkal, a tanulóévek utáni követelményekkel, az önállósítás lehetőségével stb.

Tanulmányozni kell az életpályák *gazdasági oldalát*. Ismerni kell a tanulmányok költségeit, a tanulói idő alatti esetleges kereseti lehetőségeket, a segéd jövedelmeit, az önálló kereseti lehetőségeket. A megélhetési kérdések is ide tartoznak.

Pontos ismereteket kell szereznünk továbbá az *elhelyezkedési lehetőségekről*. Ehhez tudnunk kell az egyes életpályákon levők körülbelüli számát. Ebből megállapítható a pálya esetleges túltömöttsége (sokan vannak a pályán, sokan készülnek erre a pályára), vagy esetleges ritkább frequentálása (kevés ember van ezen a pályán, kevesen készülnek erre). Tudnunk kell, mely pályákra keresnek inkább utánpótlást. Figyelnünk kell arra is, hogy milyen *új* életpályák kezdődnek, milyen ezek jövőbeli kilátása, milyen ezeken az elhelyezkedési lehetőség. Tudomást kell szereznünk a *kihaló* életpályákról. így elkerülhetjük azt, hogy a gyermekeink a már kitanult életpályát kénytelenek abbahagyni, mert az megszűnt.

Számolnunk kell az egyes életpályák *szociális körülményeivel* is. Tudnunk kell, milyen szociális körülmények

között vannak az egyes életpályákon levők. Milyen szociális intézmények állnak a rendelkezésre.

Mindezek tudatában látja csak a szülő tisztán a helyzetet s kaphat kellő képet a *kilátásokról*, melyek a gyermeke számára választott életpályákon várhatók.

A pályaválasztás kérdésével kapcsolatosan meg kell említeni a *munkásbiztosítást is*. Tudnunk kell, hogy a társadalom számol a munkások munkaközbeni megbetegedésével, az esetleges balesetekkel, munkaképtelenséggel, sőt legújabban az öregséggel és rokkantsággal is. Az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI) ma már egy hatalmas intézmény, mely hivatott arra, hogy a munkások és családjuk egészségét szolgálja, nem várt esetekben életének fenntartását támogassa.

A nagy szolgáltatás, óriási feladatkörök a pályaválasztás kérdését is szükségszerűen bekapcsolták az OTI feladatai közé.

Rájöttek ugyanis arra, hogy sokkal több a baleseti lehetőség olyan egyéneknél, kik a képességeiknek meg nem felelő életpályákon működnek. Ezeknél több kiadás vár a biztosítóra. Úgy kell tehát a dolgokat irányítani, hogy már a pályaválasztásnál tisztában legyen az OTI azzal, hogy az az illető számára képességeinek megfelelő-e vagy sem?

Ezért az OTI kebelében *Képességvizsgáló Állomást állítottak* fel, hol minden tanoncot munkábalépése alkalmával alkalmassági és orvosi vizsgálatnak vetnek alá. A vizsgálatokat egy év múlva, ellenőrzés miatt, megismétlik. Ha az eredményekből aztán azt állapítanak meg, hogy valaki számára a választott életpálya úgy képességi, mint orvosi szempontból nem megfelelő, esetleg egyenesen veszélyes, a szülőket vagy hozzátartozókat rábeszélik arra, hogy gyermeküket más életpályára adják. De nemcsak általánosságban ajánlanak más életpályát, de a képességvizsgálat alapján azt is megmondják, hogy melyik életpálya lenne a legmegfelelőbb.

Ugyanez az intézet gyűjti az egyes életpályák sta-

tisztikai adatait is, és pedig úgy hazánkról, mint külföldről, s így az elhelyezkedési lehetőségről is tud tanácsot szolgálni. Modern, új intézmény ez, mely egyéni céljai mellett mindenkor tanácsadó helye az életpálya kérdésében hozzáforduló szülőknek és ifjaknak.

Végére értem kis szemlénknak. Szűk határok között mozgott ismertetésem. De ez a hely nem is alkalmas a részletek tárgyalására. Célokat elértem, ha sikerült a szülőkkel megsejtenem a pályaválasztás kérdésének bonyolult összetevőit és megmutatnom azon intézményeket, melyek ebben a nehéz és felelősségteljes kérdésben tanácsadóként állanak a szülők és ifjak mögött.

Nehéz az élet, rosszak a gazdasági viszonyok, bonyolult a társadalmi helyzet, viharfelhők úsznak a jövő égen, de nem szabad elcsüggednünk, bízunk kell a jövőben, és főleg hinnünk kell az ifjúság erejében, mely mindenkor kiküzdí a neki járó helyet az élet göröngyös országútján.